

LAIKMETS

Nr. 41

*1943. g.
8. oktobrī*

RM 0,30

Darba vīri dimdina sirmo Rīgu

ĢENERĀLIS PIE SAVIEM LEĢIONĀRIEM VOLCHOVĀ

Rudens te pienācis par dažām nedēļām agrāk nekā Latvijā. Nakts migla un drēgnums posteņos stāvošajiem leģionāriem jau pamatīgākož kaulā, bet uz rīta pusi gāk pat saiti. No bunkuriem iznākot, arī rudi tie Volchovas cīnītāji pārsteigti: sīkākās peļķes un ūdens mazākos traucos jau pārvilcīs ar plānu ledus kārtiņu. Dienas turpretim bieži ir saulainas, debesis tad ir blāvi zilas un dzidri skaidras, bet pats gaiss šķiet pārvērties caurspīdīgā stiklā.

Lūk, šādās frontes ziemeļu sektora rudenīgajās dienās leģionāri Volchovā sagaidīja savu ģenerāli — Latviešu II-brīvprātīgo leģiona ģenerālinspektoru ģenerālleitnantu Rūdolfu Bangerski. Ar dažiem sava štāba virsniekiem viņš ieradās brigādes un pulka komandpunktos, frontes sektora galvenā pārsiešanas punktā un arī pašā galvenajā kaujas līnijā — „grāvī”, kā to apzīmē karavīru mute. Visur ģenerālis sarunājās ar leģionāriem, apjautājās un pats vēroja latviešu frontes vīru cīņas, apmēšanās un vaļas laika apstākļus un iespējas. Ģenerālinspektors cīnītāju apģādes ziņā nekavējoties gādāja par tālāku uzlabojumu, aicinot palīgā brigādes vadību un mūsu karavīru tālāko priekšniecību.

Ģenerāļa apmeklējuma dienās norisinājās arī leģionāru grūto septembra kauju vainagojuma un gandarījuma notikumi. Viņa klātbūtē brigādes komandieris — Ozollapu vainaga kavalieris standartenfīrers Sults (Schuldt) Vadoņa vārdā apbalvoja varonīgos latviešu karavīrus ar augsto drošsirdības zīmi — Dzelzs krustu. Apsveicot apbalvotos, ģenerālleitnants Bangerskis izteica pateicību savā un latviešu tautas vārdā, sevišķu prieku izsakot par to, ka nopelnu bagātāko leģionāru vidū viņš redz Dzelzs krusta 1. šķiras kavalierus — kāda pulka komandieri pulkvežleitnantu Kārli Lobi, kāda bataljona komandieri pulkvežleitnantu Kārli Aperātu un cīņu dienās jau kaujas laukā apbalvoto kāda pulka komandieri pulkvežleitnantu Valdemāru Veisu. Cik lielas un slavas pilnas ir bijušas leģionāru septembra kaujas, par to liecināja lielais apbalvoto skaits ikvienā brigādes vienībā. Šai dienā Dzelzs krusta 1. šķiru saņēma deviņi leģionāri, bet 2. šķiru — 103.

„Jūs esat veikuši lielu darbu, ko latviešu tauta nemūžam neaizmirsīs,” no Volchovas leģionāriem šķiroties, teica ģenerālis. „Jūs izcīnāt Latvijas nākotni un varat būt droši, ka tā būs saulaina. Šais dienās reichsfīrers Hīmlers man teica, ka jūsu varonība Volchovas septembra kaujās visu latviešu tautu ved uz pareizā ceļa — pie Latvijas, kura: ir sava politiskā, saimnieciskā un kultūrālā vieta Jaunajā Eiropā.”

V. Baltkājis

Ģenerālleitnants Bangerskis pie septembra kauju varoņa — leitnanta Indāna pēdējās atdusas vietas.

Savu leģionāru vidū.

Ar latviešu artileristiem pie bunkura „Staburags”.

Pateicība drošsirdīgajiem Dzelzs krusta kavalieriem.

Ūzn. V. Baltkājis

VOLCHOVAS LIMBAŽI

—PK. Katrs latvietis pazīst Limbažus — kādreizējo „reņģu galvaspilsētu”, bet tikai leģionārs zinās, ka arī tālu Krievijas ziemeļos, Volchovas purvos, ir savi „Limbaži”. Jā gan, pilsēta ar visu, kas pilsētai vajadzīgs, un nocietināta, bez šaubām, stiprāk nekā īstie Limbaži ar savu vientuļo vecās bīskapa pils torni. Savu latviešu valodas nezinātājam grūti izrunājamo nosaukumu šī „pilsēta” ieguvusi no jokojot izmestiem bataljona komandieža vārdiem — „sauciet kaut vai par Limbažiem” — kad bija jāatrod vārds jaunajai apmetnei.

Volchovas Limbaži ir svarīgs satiksmes centrs pie Volchovas ekspresa līnijas — tā teiktu leģionārs. Bet nav jābrīnās par tik augstu valodu. Te pa laikam sīkas lietas iegūst varenus nosaukumus, un nesen pat jaunceltu apakšoku platformu, uz kuņas pietiek vietas vienai automašīnai, nosauca par „Doma laukumu”. Tāpēc nav jābrīnās, ka pie dzelzceļa, par ko Friča Dziesmas vārdiem varētu teikt „EK sprungulbānis!”, atrodas Limbaži, šoreiz ne reņģu, bet gan alus galvaspilsēta. Jo viss, kas ēdams un dzerjams domāts leģionāriem, saplūst te, lai atkal tiktu izdalīts tālāk. Un tas nav mazums, jo pavāriem katru dienu jāliek savs puslups katlā; bez maizes arī nav dzīvošanas, un purvs vairo ēstgribu, nokaussēdams kaļotājus ar saviem mūklājiem, odiem un druzdi.

Vispār šie Limbaži ir īsts vēderprieku miests, kur viss ir vairumā, sākot ar maizes kalniem un beidzot ar piparu maisiem. Visu to pārstrādā virtuves, un katrai ir save lepns pavārs ar labu acumēru un stingru roku porciju iepildīšanā. Viņu starpā sastopamas pat slavenības — krievu pavārs Skvorcovs ar savu māku spēj apmierināt katra gardēža aukslējas.

Katlu omulīgajā burbuļošanā disonanci ienes kalēju darbnīcas nemītīgais veseru troksnis. Tur kalējs strādā savu zirgu kurpnieka amatu, un kaņavīru četrkājainie biedri rāmi ļauj sevi apkalt, lai nagi neslidētu uz neparastajiem apakšoku ceļiem.

Čaklā darbā rit Volchovas Limbažu dienas, un līdzīgi tālajiem dzimtenes Limbažiem tos sarga dzelžainā fronte. Bet tikai šeit katrs darba darītājs ir arī kaņavīrs. Apgāde un kaujas darbība te rit roku rokā, un šī vienība apliecina uzvaras gribu un apņēmību.

— Kaja ziņotājs Dzintars Sodums.

Papilddevas slāpju dzēšana leģionāri sevišķi rūpīgi pārbauda un reģistrē.

— PK kaja ziņotāja Tālava (2) un Hofmana (2) uzp.

—Kaņavīri frontē savā ikdienas dzīvē visam pieiet ar veselīgu humoru. Šis mazais šaurslēžu dzelzceļiņš latviešu — brīvprātīgo leģionāru valodā lepnī saucas „Volchovas ekspresis”.

—„Ko var vēders, tam jābūt pa spēkam arī mugurai,” saka brašie latvju zēni un smaidot demonstrē savu spēku arī ēdū smagumu celšanā un vešanā.

—Vislielāko prieku leģionāriem sagādā mīlle sveicieni no dzimtenes, kas pienāk po frontes pastu.

NO LĀPSTAS PIE ŠAUTENES

Pirms gada viņi aizgāja kā nepiedzīvojuši jaunekļi no skolas sola vai ģimenes pavarda, bet šogad turpat vēsturiskajā Doma laukumā rindojās brūni uniformētu vīru kolonnas ar spodri nobertām lāpstām pār pleciem. Stingrā ierindā, vīrišķīgā stājā un ar matemātisku precizitāti izpildītās komandas liicināja, ka gada laikā šie otrās maips latviešu darba dienesta vīri saliedēti disciplinētās vienībās. Grūtā, bet svētīgā Reichsarbeitsdīnsta skola viņiem likusi iepazīt darba saldumu un rūgtumu, tos garīgi stiprinājusi, bet miesās norūdījusi, lai tiem turpmākā dzīvē nekas nebūtu par grūtu. Plecu pie pleca ar vācu jaunekļiem soļojot darba gaitās un mācību ierindā, viņi likuši pamatus abu tautu draudzībai arī turpmākajos laikos. Ar pilnu krūti dziedātā tautas lūgšana „Dievs, svētī Latviju!” bija apliecinājums, ka „prombūtes laikā jauno darba dienesta vīru tēvzemes mīlestība nav apsikusi, bet gan kļuvusi dziļāka. To apstiprināja arī darba vīru pārstāvja solījums — izlaist lāpstu no rokām un ķerties pie šautenes, lai uzticīgā kopībā ar vācu karavīriem cīnītos līdz galīgai uzvarai.

Svinīgās skates ierindā blakus atlaižamajiem darba vīriem nostājušies arī pirmā gājuma RAD vīru tradīciju savienības locekļi, bet goda viesu pulkā skatāmi vācu un latviešu civilās pārvaldes vadītāji un karaspēka augstākie komandieri.

Latviešu darba vīri apskates gājienā kādā Vācijas ostā (augšā).

Austrumzemes ģenerālarbeitsfirers Eizenbeks apstaigā darba dienesta vīru rindas Doma laukumā (apakšā).

Austrumzemes ģenerālarbeitsfirers Eizenbeks (Eisenbeck), apstaigājis darba dienesta vīru četrstūri, savā uzrunā Reichsarbeitsdīnsta augstākā vadītāja un daudzo tūkstošu darba biedru vārdā novēlēja vislabākās sekmes turpmāka darbā dzimtenes labā, lai tas būtu pilsētās vai laukos, zemes pašpārvaldē vai frontē kopā ar karavīriem.

„Bet vienu lietu neaizmirstiet nekad: lai domās vienmēr pār jums stāvētu mirdzošā lāpsta kā vīzoiši tīrs simbols tai kopībai, kas ieaugusi jūsu sirdīs no biedriskuma, goda un cieņas citam pret citu, pašvēlības uz sevi pašu un saviem biedriem, ar kuriem jūs plecu pie pleca strādājāt par lielo, vareno, nesatricināmo un krāšņo nākotni!” nobeidza savu runu ģenerālarbeitsfirers.

Svinīgi laukumam pārvīlņoja darba vīru himna „Dievs, svētī darbu!”.

„Ticībā un stingrībā jūs aizvien stāvēsiet savas tautas priekšgalā, uz jūsu pleciem būs jūsu tautas nākotne, kuŗas nodrošināšanai jāliek ķīlā pat dzīvības,” teica ģenerālkomisārs valsts padomnieks Dr. Drekslers (Drechsler), izsakot pateicību darba dienesta vīriem par vīrišķīgo stāju un centīgo darbu. Zemes pašpārvaldes vārdā sveica iekšlietu ģenerāldirektors ģen. Dankers uzsverot, ka dienesta laikā viņi ar darba mīlestību cēluši tautas godu un slavu. Latviešu H-brīvprātīgo leģiona pulkv. Silgailis, nesot sveicienus no leģiona ģenerālinpektora ģen. Bangerska, kas devies uz fronti pie latviešu pulkiem, nolasīja ģenerālinpektora aicinājumu darba vīriem sekot viņu tēvu un brāļu piemēram, stājoties brīvprātīgo cīnītāju rindās par savas tautas un visas Eiropas labāku nākotni.

M.

Latvijas ģenerālkomisārs Dr. Drekslers ar goda viesiem pie Austrumzemes reichskomisāra nama pieņem darba dienesta vīru parādi.

Disciplinētās rindās, vingrā stājā, nodaja blakus nodaļai, latviešu darba vīri bija pulcējušies Doma laukumā svinīgai atvaču skatei.

DIENU Ritumā

RAŽAS SVĒTKOS

Sūrā, pašreizējā darbā, cīnīties ar nelabvēlīgiem laika apstākļiem un kara laika grūtībām, zemnieks ir atkal uzvarējis. Svētdien Latvija līdz ar Lielvāciju un tās sabiedrotajiem svinēja Pļaujas svētkus, priecājoties par ievāktu ražu un godinot šā lielā darba veicēju — zemnieku. Ģenerālkomisārs valsts padomnieks Dr. Drekslers (Drechsler) ar kundzi Rīgā pieņēma zemnieku, zvejnieku, dārznieku un biškopju pārstāvjus. Delegācijas vārdā zemnieks Bauce no Priekules pateicās ģenerālkomisāram par zemnieka darba izpratni un lauksaimniecībai sniegtu atbalstu. Delegāti pasniedza ģenerālkomisāram jaunās ražas veltes. Ģenerālkomisārs izteica atzinību par sniegumiem frontes un dzimtenes apgādē. Lauku ļaužu delegācija ieradās arī pie iekšlietu ģenerāldirektora ģen. Dankera un lauksaimniecības galvenajā direkcijā pie saimniecības ģenerāldirektora v. i. Leimaņa.

AR APVIENOTIEM SPĒKIEM PRETĪM UZVARAI

Pēc Latvijas atbrīvošanas no boļševiku šausmu jūga vācu vadība deklarēja savu gribu labot boļševisma nodarītās pārestības šā Eiropas stūrīša iedzīvotājiem un pasludināja reprivatizācijas sākumu. Laiks pierādīja, ka reprivatizācija nebūt nav vācu propagandas triks, kā ļaunprātīgu haumu izplatītāji apgalvoja, bet tiešām ir dzīves jaunuzbūves stūrakmens latviešu tautai. Līdz šim jau atdoti īpašniekiem amatniecības, tirdzniecības un mazākie rūpniecības uzņēmumi, tāpat pilsētu nami un daudz lauku īpašumu, kuŗu reprivatizēšana strauji turpinās. Šais dienās sperts solis tālāk: ģenerālkomisārs Rīgā valsts padomnieks Dr. Drekslers (Drechsler) pasniedzis īpašumu dokumentus arī vairāku lielu rūpniecības uzņēmumu īpašniekiem. Kā tādi minami: alus darītava Alūksnē, vadmālas fabrika Mazsalacā un V. Ūzes šokolādes un konfekšu fabrika Rīgā. Šis uzņēmums, kas ir latviešu uzņēmības labākais piemērs, nodots līdzīpašnieka un ilggadīgā rīkotāja direktora R. Veidemaņa vadībā.

Uzņēmuma dibinātājs V. Ūze, viņa meita un znots dir. Muške ar bērniem, ka bēnāms, aizvesti tālajā trimdā. Fabrikas svētku dienā ģenerālkomisārs cildināja latviešu tautas darbu un norādīja, ka īpašumu atdošana nav vācu dāvana, bet gan taisnības sajūtas izpaudums. Par to arī nesagaida kādu sevišķu pateicību, bet gan negrozāmu atziņu, ka dzīves atjaunošanas priekānoteikums ir vācu un viņu sabiedroto ieroču uzvara: Latvijas liktenis atrodas cieši vācu bruņoto spēku un Latviešu brīvprātīgo leģiona rokās. Direktors Veidemanis savā atbildes runā apliecināja fabrikas vadības un visu darbinieku pašreizējā darba gribu, kas vērsta uz kopīgās uzvaras sasniegšanu. Viesu pulkā bija iekšlietu ģenerāldirektors ģen. Dankers un daudz saimniecības un kultūras dzīves vadītāju personu. Aktam sekoja darba saimes sadraudzības vakars. K. K.

DIE ZILAS ADRIJAS

Ustaša kustības kaņavīrs. Ustaša kustība, nozīmē sacelšanos, atdzimšanu. — Kroatu zemnieks un viņa bērni krāšņajos tautas tērpos pie Zagrebas katedrāles. Pa labi: Kroatu lidotāji austrumu frontē.

Kad zem vācu kaņaspēka trieciena 1941. gada pavasarī sabruka Dienvidslāvijas valsts, kas nodevīgi bija jāvusies židisko plūtkratu un boļševiku varai, radās jaunā Kroatijas valsts sava pogrāvnika Antes Paveliča vadībā. Jaunā valsts toreiz aptvēra 7 miljonus iedzīvotāju, kas uzskatāmi par zemnieku tautu, jo vairāk nekā 80 proc. no tiem nodarbojas ar lauksaimniecību un mazāk par 10 proc. ar rūpniecību.

Valsts vadītājs 1941. gada maijā nosprauda iespējamās Kroatijas attīstības līnijas un stājās līdz ar savu tautu kopējā Eiropas cīņā pret boļševismu. Par spīti naidīgai pretdarbībai pagājušo divu gadu laikā Kroatijā veikts jaunuzbūves darbs, kas to cieši iekļāvis pārējās Eiropas saimniecības dzīvē un novērsis nodevības un kara sistēmas brūces. Šos panākumus bija iespējams sasniegt tikai kroatu zemnieku nacionālās kopības apziņas un darba priekā dēļ. Nepadodoties nekādām citām politiskām ietekmēm, jaunās valsts vadītāji, tiecoties pēc Kroatijas varas uzplaukuma, neatlaidīgi gājuši pa to ceļu, kur iet visas pārējās nācijas un tautas, kas Eiropas liktenkopību un Lielvācijas vadību uzskata par vienīgajiem savas nākotnes pozitīvajiem faktoriem.

Pēdējās nedēļās jaunā Kroatijas valsts Balkānos atkal ievirzījies politikas interešu degpunktā. Līdz ar Savoju dinastijas nodevību Kroatija atraisījās no tai uzspiestām saistībām ar to un iekļāva savās robežās tos Adrijas piekrastes novadus, kas tai valsts dibināšanas laikā vēl nepiederēja.

Kroatu kaņavīri austrumfrontē ciešā ieroču brālībā ar vāciešiem, īpaši lidotājiem, guvuši augstāko slavu. Tauta var lepotos ar saviem varoniem, kuņu nopelni vairākkārt minēti vācu kaņaspēka virspavēlniecības ziņojumos. Starp abu tautu vadībām pastāv ciešas saites, bet kopīgi lietās asinis stiprinās arī abu tautu draudzību.

Eiropas lieltelpas saimniecībā Kroatijai ir liela nozīme. Dienvidaustrumu un līdz ar to Kroatijas loma Jaunās Eiropas saimniecībā būs turpmāk jo svarīgāka tāpēc, ka Eiropa arī pēc kara centīsies sev nodrošināt jo nepieciešamos jēlvielu avotus, lai nebūtu atkarīga no Aizjūras zemēm. Kroatijas svarīgākā jēlviela ir koks. Šīs bagātības izmantošana dažādās rūpniecības nozarēs plaņveidīgi jau tagad sākusies un nākotnē sasniegs vēl plašākus apmērus. Arī kā lauksaimniecības produktu ražotāja Kroatija saimnieciski vienotajā Eiropas kontinentā ir sevišķi svarīgs faktors. Lai gan arī Kroatijas lauksaimniecībā jūtamas kara apstākļu grūtības, tomēr jau novērojami paredzētās plašās ražības kāpināšanas svētīgie sasniegumi. Kroatu zemaiekam tagad dota iespēja iegādāties nepieciešamos darba rīkus un sēklu, atcelti visi senākie Dienvidslāvijas valdības ierobežojumi, kas centās aizkavēt kroatu apdzīvoto novadu saimniecisko uz-

plaukumu, un Kroatijas lauksaimniecības ražojumiem tagad netrūkst noņēmēju arī Eiropas tirgos. Tā Kroatijas galvenajai iedzīvotāju kārtai — zemniekiem — pašķirtas visas attīstības un uzplaukuma iespējas.

Dabas un kultūras ziņā Kroatija ir tilts no Viduseiropas uz Balkāniem.

Senie tikumi un paražas nav zuduši arī smagajā Dienvidslāvijas valdīšanas laikā. Ar lepnumu kroati un viņiem radniecīgie Bosnijas sloveni valkā savus krāšņos pašaustos tautas tērpus.

Kroatu tautas tagadējais valsts galva Dr. Paveličs jau pirms pasaules kara piedalījās kroatu neatkarības cīņās. Viņš ir Ustaša kustības nodibinātājs un par spīti naidīgai pretdarbībai, notiesājumiem un teroram nešaubīdamies sekojis savam mērķim, kas tagad pēc ilgas un sīvas cīņas beidzot sasniegts. Ticība jaunajai Eiropai, liktenkopība ar Lielvācijas valsti nodrošinās Kroatijai arī pēc kara to vietu Eiropas tautu kopībā, ko šīs jaunās valsts vadība, kaņavīri un darba veicēji sev izcīnījuši.

Dubrovnikā pie zilās Adrijas ir Kroatijas gleznainākā pilsēta — palmu un agavju krāšņuma ietvaros tā izceļas kā pērle.

MIRDZOSĀS DAMPAS KLUSĀ LATVJU SĒTĀ

Ap pagājušā g. s. maiņu latviešu literatūrā ienāca jauna, tikko 18 gadus sasniegusi dzejniece Viola (īstajā vārdā Leontīne Blaua), kas jau ar pirmajiem dzejoļiem savilņoja lasītāju ar kaislīgu sāpju un liktenības izteiksmi. Violas pirmais dzejolis iespiests 1897. g. E. Treumaņa-Zvārģuļa antoloģijā „Dzejas pūrs”. Turpmākos 10 gados Violas dzejoļi parādās „Jaunajā Ražā”, „Mājās Viesa Mēnešrakstā” u. c. periodiskos izdevumos. Tad dzejniece apklust un tikai pa retam publicē dažus darbus „Burtiekā” un „Tēvijas Sargā”. 1934. g. tā laiž klajā nelielu jaunu dzejoļu krājumiņu „Sāpju varā”.

Viola ir arī viena no pirmajām latvietēm, kas darbojusies kā aktrīse Vācijā. Drāmatisko izglītību Viola ieguvusi Berlīnē Sterna drāmatiskajosursos. Jaunā aktrīse Berlīnē uzsāk arī savas skatuves mākslinieces gaitas, sākumā uz mazajām skatuvēm, kā, piem., Mazajā teātrī, Jaunajā teātrī u. c., bet no 1909.—1913. g. tā darbojas Hamburgas drāmas teātrī (Das Schauspielhaus im Hamburg), kur sniedz jo iezīmīgus tēlus daudzās izrādēs. Viena no jaunās aktrīses iemīļotākām lomām ir Adelma „Turandotā”.

Viola dzimusi 1878. g. 11. oktobrī Taurupes pag. Purgailos. Tā mācījusies Rīgas Latviešu Labdarības biedrības meiteņu skolā. Viņa bijusi kādu laiku par skolotāju Āraišos, bet vēlāk atvērusi elementārskolu Rīgā, Stabu ielā 49. Sākoties pirmajam pasaules kaņam, slimības un dvēseles pārdzīvojumu nomākta, viņa atgriezās no ārzemēm savās tēva mājās, kur Blaui piedzīvo no austrumu varas kaņā un revolūcijas vētrās tik daudz ciešanu un posta kā reti vēl kāda cita latviešu dzimta. Šai laikā Viola pazaudē arī klusībā sacerētos darbus. Latvijas brīvvalsts sākumā dzejnieks J. Rainis, būdams Nacionālā teātra direktors, aicina Violu darboties teātrī, bet viņa atsakās. Viņa atmet ar roku uz visiem laikiem skatuvei, slavai un tēlu no pilsētas trokšņiem dzīvo un kopj sava tēva laukus, dārzus un sētu. Šo rindīņu autoram nesenaajā apmeklējumā dzejniece izteicās, ka viņa kādreiz gribējusi iestāties klosterī, bet to apmaiņijusi ar Purgailiem, jo arī šē ir klusums un miers, kas remdē dzejnieces jutīgo dvēseli. Pa retam dzejnieces un aktrīses tumšajās dienās spīdējusi mazliet arī saule. Viņas acis iemirdzas, kavējoties seno dienu atmiņās. Dzejniece man pasniedz 1912. g. „Hamburger Fremdenblatt” 271. nr. ar Hauptmaņa „Gabriela Šilinga bēgšanas” skatu, kur redzama arī Viola dejojāšas lomā. Attēlam pievienots raksts, kur par izrādi dota cildena atsauksme. Tagad dzejniece tikai retumis nododas literāram darbam, jo viņa vairs nespēj atteikties no ierastā lauku darba ritma. Un, liekas, ka šim darbam nāk līdzī zemes svētība, pildidama Purgailu klētis ar bagātīgiem zelta graudiem, tāpat kā aktrīses un dzejnieces 65 gadu gaņo mūžu. Skumji, ka šai sētai, ap ko laikmetu griežos notisinājušies leģendāri varoņdarbi, liktenim labpaticis uzlikt pārāk drūmu zīmogu; baigajā gadā trīs Violas brāji aizvesti Sibīrijas tundrās.

Osvalds Akmentīnš.

Viola — Leontīne Blaua ap 1908. gadu

Viola Adelmas lomā „Turandotā” Hamburgas drāmas teātrī

Sava tēva sētā

PĒRKONS UN ZIB

NO AKMĒNU BIŠES

kona rīboņu un zibeņiem šauj metalla zīles. Bet blakus tū jau pirmās ziņas par pulvera ieročiem daudzina arī meta stobru. Tā, kādā Florences siņorijas 1326. gada rīkoju minētas dzelzs lodes un metalla stobri „republikas piļu ciemu aizstāvēšanai”.

Ir grūti šķirot pirmos pulvera ieročus, t. s. stobrenes j bombardas rokas ieročos un lielgabalos. Atšķirība sāk rādīties tikai ar XIV g. s. beigām un XV g. s. sākumu.

Latvieši ar pirmajiem pulvera ieročiem iepazīšies visagri, jo Livonijas dzīvā satiksme ar Vācijas pilsētām, tāt vācu ordenis, kas, kā jau militāra organizācija, vērīgi sek ja visiem jauninājumiem kājā mākslā, veicināja pulvera roču ieviešanos Eiropas austrumzemē. Jau 1341. gada ko pret Lietuvu ordenis lieto pulvera ieročus un XIV g. s. ol pusē arī Lietuvai ir sava neliela pulvera ieroču artilerija. Tāpat Rīgas pilsētai jau XIV g. s. beigās ir savi pulvera roči. Uz šo ieroču pazīšanu norāda arī tādi rī tapinājumi latviešu valodā kā bise (no lejasvācu büsse lode (lood — svins), biszāles (Büssenkraut), kas radušies j ar XIV g. s. otro pusi. Ar vārdu bise sākumā apzīmēja je kuŗu pulvera ieroči. XV g. s. sākumā jau izšķir lielās a meņu bises (Steinbüchsen), kas šauj vismaz 50 kg smag akmeņus, vidējās akmeņu bises, ko kopš gadsimta vidus c vēja arī par haufnīcēm (vēlāk par haubicēm), un mazās a meņu bises, kas šāva akmeņus apmēram galvas lielumā. lielajām svina bisēm (Lothbüchsen) šāva „lodes”, t. i. svi šāviņus, kuŗu lielums svārstījās no baložu olas līdz di dūņu lielumam. No mazajām svina bisēm izveidojās vēlāk rokas ieroči.

Vecs nosaukums latviešu valodā ir arī lielgabals, kas tulkojums no lejasvācu Grofstücke un Livonijas senrakstī atzīmēts jau XVI g. s. beigās. Taču vēl 1631. g. Mancelis sa vārdnīcā vārdu Geschütz (lielgabals) tulko kā „lielas Bissa”.

Pirmās bises jeb bombardas bija vai nu kaldinātī dzelzs stieņiem sametināti jeb no vara vai bronzas li stobri, pie kam prāvākie parasti sastāvēja no divi daļām: priekšējās ar iedobumu šāviņa novietošanai un pakalēj. t. s. kameras — pulvera lādiņam. Pulveri aizdedzināja nokaitētu dzelzs stieni, vēlāk ar īpašu degl. Pirms izša šanas lielgabala apkalpe slēpās vai nu aiz smilšu uzbūrumie jeb tam nolūkam izraktās kūrēs, lūgdami Svēto Barba — artileristu aizstāvi — pasargāt no nelaiemes, kas tiešē arī bija vajadzīgs, jo tehnisko nepilnību dēļ lielgaba

Šis lielgabals agrāk sargāja veco Pulvertorni Rīgā.

Rīgas lielgabalu meistara Hansa Meiera 1600. g. darinātā lielgabala „Saturns” resgala noslēguma līgūra. Domā, ka šē attēlots Rīgas pilsētas artilerijas pārzinis.

XVII g. s. Rīgas mortiras ar akmeņu hūmbām.

XIII g. s. otrā pusē rietumu zemēs parādījās latīņu un tulkojumā bizantieša Markus Grieķa „Grāmata par uguni, kas iznīcina ienaidniekus”. Starp dažādām, t. s. grieķu uguns receptēm bija arī kāda pamācība par lidojošas uguns pagatavošanu.

„Nem vienu mārciņu sēra, divas mārciņas vītola ogļu un sešas mārciņas salpētra!” — rakstīja mācītāis grieķis. — „Šos trīs sāberž smaiki un tad pulveri iepilda čaulās. Ja nu šīs čaulas aizdedzina — tas uzlido augstu un pat ar liela rīboņu.”

Guŗi vīri izlasījuši, pārdomāja, pamēģunāja, un raugi: viss notikās tā, kā to grieķis rakstījis. Un drīz vien atskārta, ka šis brīnumzāles var lietot arī kulta un nelielu akmeņu vai svina šāviņu mešanai.

Bet vajadzēja daudzus mēģinājumus, bija jāpārvar daudz grūtību un šķēršļu: jāiemācās attīrīt salpētri, kaldināt jeb atliet stobrus, lai tie izturētu gāzu stipro spiedienu, līdz gūtu redzamākus praktiskus panākumus. Vēl XV g. s. stops ir pārāks par t. s. rokas stobrenēm ne tikai trāpījuma, bet arī šaušanas ātruma ziņā, un blakus lielgabaliem vēl ilgi ar labām sekmēm lietoja akmeņu metamās mašīnas.

Liekas, ka pirmie pulvera ieroči ir bijuši no koka. Vismaz italiešu dzejnieks Petrarca 1343. g. kādā savā darbā piemin koka rīkus, no kuŗiem ar pār-

NS CILVĒKU ROKĀS

IDZ PĀRLIELGABALAM

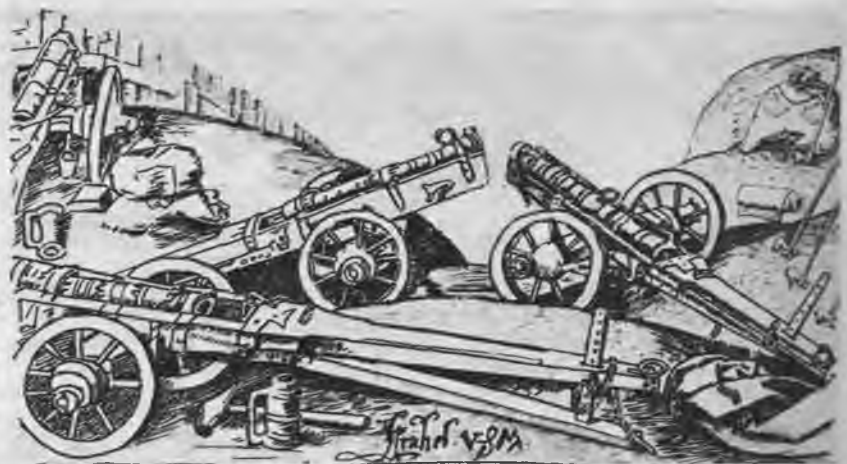
stobri bieži vien šaujot pārsprāga. Ar šaušanu veicās gausi. Tā, piem., aplencot 1370. g. Pizas pilsētu Itālijā, aplencējiem bija kāda bombardā, kuņas pielādēšanai un notēmēšanai vajadzēja veselu diennakti. Ikreizes, kād aplencēji gatavojās šaut — aplenkītie aizvācās uz pilsētas otru galu. Vispār tā laika lielgabaliem bija vairāk morālisks nekā praktiska nozīme. Lai pastiprinātu šāvīna iedarbību, bieži vien bombardas darināja ļoti lielas. Tā piem., 1411. g. darinātā Braunšveigas milzu bombardā, t. s. „slinkā Mete”, svēra 8228 kg, un tās šāvīpa svars bija 409 kg. Blakus smagajām aplenkšanas bombardām 15. g. s. attīstījās vesela rinda dažādu vieglāka tipa bombardu. Lai šīs bombardas varētu lietot arī kustīgajā lauku karā, to lafetes nostiprināja uz riteniem. Šai laikā Francijā radās arī jauns ieroču veids — lielgabals jeb kanone, kas atšķīrās no bombardām jeb bisēm ar to, ka tam trūka nelietderīgās kameras, bija garāks stobra kanālis un īpašas rēdzes lielgabala stobra sānos, kas aizturēja stobru uz lafetes.

16. g. s. artilērijas attīstībā liela nozīme Vācijai, kuņas meistari pirmie sāka lietot tēmēšanai īpašu paaugstinājumu stobra galā, t. s. graudu, un izgudroja t. s. artilērijas skalu (Nirnbergas matematiķis Hartmans 1540. g.), ar ko varēja noteikt lielgabalu bumbu samērus un svaru. Vāciešiem pieder arī pirmie mēģinājumi ar sprāgstošiem šāvīniem, un jauna ieroča — t. s. haubices izveidošana. Šā laikmeta lielgabali jau šāva 15—20 šāvīnus stundā un pat ātrāk, līdz 2500 soļu attālumā.

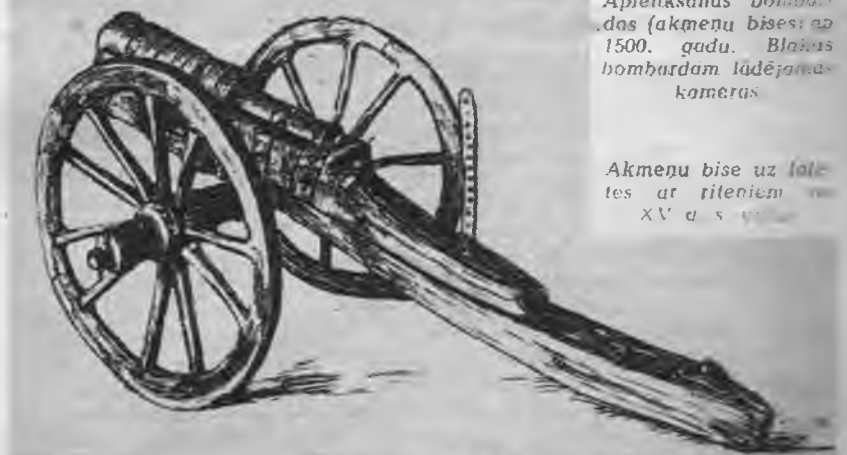
Ar 15. g. s. beigām un 16. g. s. sākumu artilērija bija kļuvusi par kara spēcīgāko tehnisko līdzekli, kuņa nozīmi it ļoti apzinājās kā atsevišķi karavadoņi, tā veselas valstis un pilsētas.

Liela vērtību artilērijai veltījusi arī mūsu vecā Rīga, kas jau XVI g. s. sākumā ierīkoja lielgabalu lietuves. Vecākais lielgabalu meistars, kas minēts Rīgas senrakstos, ir kāds Segemunts, ar ko Rīgas rāte 1502. g. noslēdza līgumu par lielgabalu pagatavošanu pilsētas apbruņojumam. 20 gadus vēlāk pilsētai jau ir pašai sava lietuve — t. s. bisu nams, kas atradās Jāņa baznīcas apkaimē. 1604. gadā ar rātes lēmumu tiek uzcelta jauna lietuve „starp mūriem un valni”, tag. Kalēju ielā 11, kas pastāvēja līdz pat 1802. g. No Rīgas lielgabalu meistariem vispazīstamākais ir Hanss Meiers (XVI g. s. beigās līdz XVII g. s. sākumam), kas ir ne tikai labs arodpratējs, bet arī liels mākslinieks.

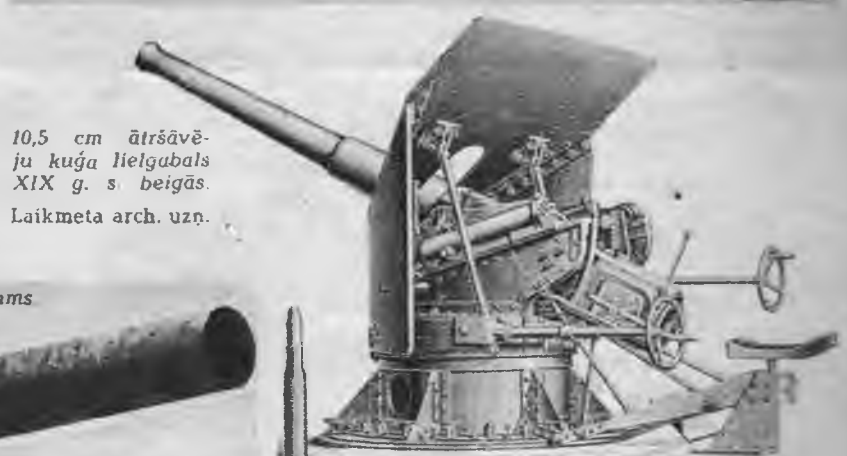
Smagais vācu dzelzceļu lielgabals ir modernās tehnikas brīnums

Aplenkšanas bombardas (akmeņu bises) ap 1500. gadu. Blakus bombardam iedējama kameras

Akmeņu bise uz lafetes ar riteniem ap 1500. g.

10,5 cm ātršāvēju kuņa lielgabals XIX g. s. beigās. Laikmeta arch. uzņ.

Jauns posms artilērijas attīstībā iestājās ar 30 gadu karu (1618.—1648. g.), pie kam šeit daudz jauninājumi kā artilērijas pārveidošanā, tā lielgabalu konstrukcijas uzlabošanā pieder zviedru karalim Gustāvam Adolfam. Šie jauninājumi drīz vien izplatījās pa visu Eiropu un ar dažām pārmaiņām noturējās līdz pat XIX g. s. vidum, kad lielgabalu stobra kanāļus sāka darināt vītņotus un priekšgalā iedējamo lielgabalu vietā pārgāja uz aizsāgu lielgabaliem. Kopš 1866. g. jaunie lielgabali bija jau izspiešuši visus citāda veidā lielgabalus. XIX g. s. un XX g. s. ir artilērijas tehnikas panākumu sākums. Bez dūmu pulvera, kompresora un optiskā mērķekļa izgudrošana sniedza necerētus panākumus un izredzes, kas savus papildījumus guva pirmā pasaules kara laikā. Šai karā izveidojās „pārlielgabali”, kuru šaušanas tālums sasniedza 120 km (vācu resnā Berta), un varenās 54 cm un lielāka kalibra haubices; tāpat zenītliekgabali, kas, kaņam iestājoties, bija tikai vācu armijai, guva ielāku izplatību un izveidojumu. No jauna klāt nāca mīnmetēji un bumbmetēji.

Tagadējais karš vēl vairāk pierādīja artilērijas nozīmi. Modernie lielgabali ir precīzākas un tehnikas pilnības brīnums, kam pretī stāt nevar pat visstiprākie nocietinājumi un bruņas. Ls

ALDENISKO MELNĀS

P E T E R A A I - G A R A R O M Ā N S

(3. turpinājums.)

Vecais Ģērdēns kopā ar savu svaini Pēteri Dakšu, kāpdami lēni atpakaļ uz mājām gar Vālodžu kalna piekāji, nejausi ieraudzīja, ka Rāmuļu pagalmā staigāja divi policijas kārtībnieki un viens mežsargs. Viņi mērija nokrauto malku, mežsargs pie mašīnas šķūņa pēlīja tur sagāztos priežu slumbrus.

„Skaties, Ģērdēn, Rāmulim atkal lielā diena. Ciemiņi ar spožām pogām. Laikam vienreiz būs nopelnījis valdības maizī un korteli,” dudināja druknais Dakša, lēni vilkdams kājas pa vakara ežmalas zāli.

„Sen jau bija laiks. Vai mazums koku mežā bendējis? Bet kas to noķers?! Tad jau zuti ar kailām rokām arī noķertu Daugavā! Tas zadzis un zags, kamēr vien elpa būs”, piezīmēja pērminderis. „Laikam jau tāda ir pasaules kārtība.”

„Nekā nebija, katrs vadzis vienreiz lūst,” teica Dakša ar farizejisku mieru, un abi tēvi aizgāja pa vakara krēslu, rakstā likdami soļus. Viņi slavēja Dievu, ka nav tādi kā Rāmuļu Viksna.

Rāmuļu Viksnas vadzis tomēr vēl nebija pilns. Viņš mierīgi staigāja nopakaļš kārtībniekiem pa savu pagalmu un slepeni smīnēja, kad policijas vīri un mežsargs centās salīdzināt pagalmā nogāztos priežu rezgalus ar mežā atrasto celmu atzāģētājām ripām. Kā par postu neviens apkārtmērs nesaskanēja, neviena gadskārta nesakrita. Mežsarga Vidzirkstes pūles šoreiz bija veltīgas. Viņš tik cītīgi bija centies savākt pierādījumus, izmērijis katru celmu, izsekojis visām pēdām un tomēr — atkal nekā!

Vecākais kārtībnieks paaicināja pie sevis saimnieku.

„Saki, Viksna, kur tev vēl atrodas koki?” „Koki? Mān pilna māja kokul Skaties, vienu šodien zibens nospēra. Zila uguns vien nogriezās. Koku man ir — uz krāsens stāv skaļu malka, visas mājas no koka celtas, skaties, arī klētiņa no koka, vakar krūmos nogriezu jaunu pātagas kātu — te būs!” Viņš aizgāja pie istabas stūra un paņēma tur pakārto pātagu, pāris reizes pašmīkstīnāja gaisā un tad sniedza to kārtībniekam.

Policijas kārtībnieks pietvika, bet nekā netaica. Mežsargs izrāva Viksnam pātagu no rokas un aizmeta pie akas.

„Ar mums tu velnu nedzen,” tas aizvainots drebošā balsī uzkleidza, „to tu iegaumē reiz par visām reizēm! Reiz tu kritīsi un tad kritīsi, lai vairs neceltos.”

„Nokrist jau var. Šodien mani ar zibens nosvieda no kājām. Kā plaut noplāva. Ak tu jupis, kas par spērienu! Tā ir, Vidzirkstīt, mūžīgi mēs neviens nedzīvosim. Un taisni koki vien mežā nekad neizaugs, retini, kā gribi, un sēj, kā patīk!” teica Viksna, un viņa acis dega ļauna uguns. „Tu domā, pasauli izlāpīsi? Neizlāpīsi! Tikai pats sev pazoles noplēsi. Dzīvo pats un ļauj citiem dzīvot! Ko tu plēsies kā negudrs un skrien kā sasvīlis apkārt? Divi baļķi nozagti! Dievs kokus audzējis, vai

kāds grēks, ja nabaga cilvēks paņem kādu nastiņu malkas? Kur tagad nezog? Avīzēs katru dienu raksta, ka tādi un tādi augsti kungi iesēdināti par valsts naudas piesavināšanos. Augsti policijas kungi, izķeriet papriekš tos lielos zagļus, tad es pirmais jums iešu talkā ķert mazos. Bet tagad skrien apkārt un brauc kā uz ugunsgrēku — kavē sev un man laiku. Es nu iešu kokus zagti! Smieklī! Un ja arī būtu nolaidis kādu priedi no kājas, tad mājā vis neturētu.”

„Klausies, Viksna, tu runā reizē kā blēžu karalis un rakstu mācītājs,” teica vecākais policijas kārtībnieks, kamēr jaunākais gāja pie zirga, lai sakārtotu pajūgu aizbraukšanai.

„Vai velti mani tēvs pusotras ziemas pagastskolā sūtījis un vairāk devis rīkšu nekā pastalu? Es esmu mācījies, no tās lielās grāmatas, ko man atvēris Vālodžu kalns un te — pelēkais tīrelis. Tur daudz kas ierakstīts, tikai jāprot izlasīt.”

„Protams, protams,” piebalsoja kārtībnieks. „Arlabvakar, neņemiet jaunā, ka iegriezāmieši!” atvadījās viņš no Viksnas, sniegdams roku.

„Arlabvakar, arlabvakar, ko nu jaunosies!” nomurmināja Viksna.

Kad kārtībnieki ar mežsargu bija aizbraukuši, no istabas izšūca Rāmuļu māte koka tupeļēm kājās. Viņas balto lakatiņu plīvimāja vakara vējš.

„Nu tēv, kad tad tevi vedis uz cietumu?” vaicāja māte ar rūgtu prieku.

„Mani?” saimnieks palūkojās uz sievu.

„Mani — nekad!” Viņš aizgāja līdz akai, pacēla nomesto pātagu, aiznesa, pakāra vecajā vietā pie sienas un tad, smīnēdams uzvarētāja smīnu, nostājās sievai līdzās un rādīja ar roku projām uz lielceļu:

„Tur ir tie koki, ko viņi meklē. Tur un šeit!” viņš veikli izņēma no bikšu kabatas lielu un vecmodīgu naudas maku, darinātu no sirmas ziemišķa ādas. „Te, māt, ir tie koki, ko viņi meklēja, bet tos viņi vairs neatradīs.”

Saimniece atkāpās soļi, uzmeta vīram bārgu skatu un tad izdvēsa: „Tāds kā nepilnīgs! Un Andreja arī vēl nav mājās.”

„Nav? Paraugies, varbūt klētiņā sūt!”

„Šoreiz, tēv, nebūs, kā tu domā.”

„Kur tad šis šķries, vai kārties?”

„Nu tā vien skaties, ka dzimtsarakstā nepakaņas ar Vālodžu līnui! Vai tev nu tā vajadzēja — ar to pātagas kātu sist? Nav vairs nekāds piena puika, jau divdesmitais gads. Un tagad viņš aizies tur pie tās...” un māte pielika priekšauta stūri pie acīm.

„Jā, pie tās planckas! Nekauc, nu nekauc! Mani grib mest cietumā, bet Andri, to tā kā dieviņu tur. Ej, ej, vecā muļķe, liec galdā vakariņas!” Lielais kaulainais vīrs apkampa sīko sirmo vecenīti, kam visu laiku vēl ritēja pār vaigiem asaras, un apgriezta to divreiz riņķi.

„Pagaidi, nedraiskojies, laid!” saimniece nezināja dusmoties vai raudāt. „Brīžam kā

briesmonis, brīžam kā nepilnīgs.” Viņa izraisījās no vīra rokām un aizsita aiz sevis istabas durvis.

„Noskaitās, vecā muļķe!” domāja Viksna, viens pats palicis tumšajā pagalmā. Saule bija norietējusi, Rāmuļu sētu apņēma vasaras nakts. „Skaišas? Lai skaišas! Vai man nav jādusmojas, ka paša dēls precas bez tēva ziņas? Precas! Un ko apprec? Isto palaistuvi! Liela galva, pārāk liela, bet vēl viņš mani lūgsies! Sukas — tikai kārtīgas sukas, citas zāles nelīdzēs!”

Tā murmināja Rāmuļu saimniece, stāvēdams piemētātā pagalma vidū, kur lietus negaiss bija ierāvis dziļas vagas. Kaut kur mežā atskanēja dziesma. Sievietes balss dziedāja: „Aiz upītes es uzaugu.” Siltajā naktī dziesma atbalsojās tālu laukos un mežos. Dziesmas atbalss pludoja līdz ar vakara mieru un pārņēma katru, kas šal brīdī vēl bija nomodā. Tikai vecā Viksnas sirds bija īgnuma pilna. Nē, tas pat nebija īgnums, tās bija bēdas — smagas, neizdibināmas bēdas. Ar visiem viņš savā laikā bija ticis galā: ar kārtībnieku, ar tiesu izpildītāju, ar mežzīni, pat departamenta direktors viņam nekā nevarēja padarīt. Un tagad — paša dēls nostājās pretim kā siena. Siet! Ko tas līdz? Ar sišanu lokanāku nepadarīsi! Vajadzēs tomēr vienreiz izmēģināt ar labu.

Saimniece ievilka dziļāk elpu. Krūtīs kaut kas iesāpējās. Viņš ieklepojās un tad gāja istabā, kur galdā māla bļodā kūpēja zilgana putrainu putra un ple sienas dega maza petrolejas spuldzīte.

„Mantkārīgs! Mantkārīgs kā velns! Kas to būtu domājis? Vai citādi precētu tādu meitu?” izdvēsa tēvs, kamēr māte grieza maizi un triepa uz tās mīkstu biezienu. Jā, manta jau pievelk. Arī viņš, Mārtiņš Viksna, visu mūžu bija tiecies pēc mantas un naudas, bet bija iemantojis tikai zagļa slavu. Kaut kur pasaulē trūka taisnības.

LĪGAVA AR PŪRU.

„Kur tad jūs tā iedamī? Labvakar, labvakar.” — „Nu tā — uz kāpām kalnā, lai tālāk varētu redzēt.”

Jānis Ezeriņš „Kristus brūte”.

Pa pelašķiem un timotiņu apaugušu taciņu, kam vienā pusē zājoja auzu lauks, bet otrā zvila lietus pielījušie rudzi, Andrejs Viksna kāpa kalnā. Labajā pusē palika pelēkais, vietām apkvēpušais piedarīts ar platām zaļi apsūnojušām nojumēm, kas sniedzās gandrīz līdz zemei, un aiz piedarba skaidrajās, negaisa šķīstītajās debesīs slējās lielais ozols. Celiņš gar pērnajām kartupeļu bedrēm, kas atgādināja izžuvusus akačus, aizlocījās pa kreisi uz Vālodžu pagalmu. Andreja sirdi uz brīdī sa-grāba šaubas. Viņš palēnināja soļus, nopēma cepuri un nevarēja izšķirties, — iet vai neiet. Vēl varēja atgriezties, vēl viņš nebija kāju spēris pār Vālodžu sliekšni, vēl nebija teicis ne vārda. Andrejs atskatījās: tur lejā, aizmīgotā tīreļa maīā gāzē-

lējās Rāmuļu ēkas. Pa gabalu, no kalna šī sēta neizskatījās tik atbaidīga, kāda Andrejam tā bija kļuvusi pēdējā laikā. Nē, kaut arī sirdi plosītu šaubas, cita ceļa vairs nav kā tikai kalnup, kaut arī kalnā atvērtos bezdūbenīga aiza vai gaidītu negals un posts. Puišs mēģināja atcerēties, kāds putns viņam pirmās pārskrējās pār ceļu, bet atmiņa neklausīja, tikai vienu viņš zināja: cilvēku nebija sastapis. Viņš dziļi krūtīs ievilkā lietūs atveldzētu gaisu un devās tālāk.

Vālodžu pagalmā bija apaudzis ar biezu mauru, kur vietām balti iedzelteniem plankumiem ziedēja kumelītes. Kumelīšu mierinošā smarža izplatījās pa visu sētu, padarot to mājīgāku, pelēkai parastībai piešķirot svētdienīgāku noskaņu. Jau aizriņķējusi vairāk nekā divi gadi, kopš Andrejs nebija rādījies Vālodžu ciemā. Atvēris mazos vārtņus vabiņu sētā, ko apņēma tumšzaļais apīņu vijums, viņš atradās pagalmā, ko šķērsoja vairāki celiņi, iedami no istabas uz kūti, klēti un pakalni. Pie istabas pakša kuploja noziedējis ceriņu krūms, tam līdzās zem pašiem logiem bija trīs puķu dobes. Vienai gar malām ligojās baltu ziedu narcises, pārējās divās bija vasaras puķes, bet tās vēl neziedēja. Turklāt dobes bija aizaugušas balandām un vārpu zāli.

Raugies, arī puķes viņa stāda, domāja Andrejs; tikai aiz nevaļas nav paguvusi izravēt. Viņam priekš acīm pavīdēja Līnas apaļīgā, sātīta seja, kas arvien tā ķecerīgi pavadinoši smaidīja, platās pilnās lūpas stāvēja pavērtas, lai kļūtu redzama mirdzoši balto zobu virkne. Un kad viņa smējās vai ķircinājās, tad kādreiz pēc zēngalviņas grieztā brūnā matu kodaļa sūpojas līdz. Tagad Līnai jau nāca divdesmit pirmais gads. Kā laiki aizskrējusi!

Un tas notika priekš četriem pavasarjiem. Četras reizes bija kritis sniegs, un četras reizes ziedējušas ievas. Toreiz viņa bija pamatskolas pēdējā un Andris priekšpēdējā klasē. Kara nedienu, daudzo darbu un laikam arī laiskuma dēļ bija tā sagadījies, ka Līna līdz pamatskolas pēdējai klasei nokļuva diezgan vēlu, būdama jau gandrīz pieaugusi meita. Grāmatas, sēdēšana skolas solā un mācīšanās viņu daudz neinteresēja, toties viņa bija liela dziedātāja un dancotāja skolnieku vakaros un nepalaida garām arī nevienu kaktu ballīti. Andris atcerējās, ka pamatskolas pēdējā gadā Līna bija iemantojusi palamu — Vālodžu brūte. Mācību stundās viņa rakstīja lielākiem puišiem zīmītes ar cauršautām sirdīm, aicināja satikties birzī aiz skolas vai vedināja upes gravā pastaigāties. Sevišķi to pavasar Līna nebija valdāma. Vecais, labais skolas priekšnieks izpūlējās gan ar labu, gan ar bardzību, bet meitas dabu neviens pārvērst nevarēja; kāda viņa bija, tāda palika. Reiz viņa kādu pievakaru bija notverta skolas gaitenī ekūpstoties. Kad skolotājs sāka tincināt un kaunināt, pieaugušā meita skolnieces drēbēs atcirta tēvišķīgajam pamācītājam: „Ko jūs gribat no manis, es viņu mīlu! Vai tas kāds grēks?” Skolotājs pēc tam neziņā tikai noplātīja rokas.

Sestdienās Andris parasti ar Līnu gāja kopā mājās. Bet pamazām viņš sāka vai-

rieties no kaimiņa audzumeitas, tiši nošķiras no viņas un gāja garāku apkārtni, vai arī gaidīja skolēnu guļamistabā, kamēr visi aizgājuši, un tikai pēc tam viens pats soļoja mājup pa vakara krēslu.

Tomēr kādu sestdienu īsi priekš Lieldienām iznāca, ka Andris ar Līnu gāja atkal kopā. Viņi runāja šo un to, bet valodas neraisījās. Andris drīz vien aplūsa, ceļa biedre sāka svīpēt, vicinot grāmatu somu. Tad, pienākusi līdzās un uzlikusi viņam roku uz pleca, tā vaicāja:

„Andri, tu esi dusmīgs, tu mani nemīli? Visi puiši pēc manis tiko.”

Ko Andris varēja teikt? Viņš nomurmurēja:

„Es nezinu!”
 „Tu nezini?” Līna saņēma viņu pie zoda ar savām siltajām delnām un skatījās acīs. Viņas elpa sitās Andra sejā. Andris neizturēja meitas skatu, izvairījās, ātri apsviedās un steidzīgiem soļiem viens pats devās projām. Līna brīdī noskatījās, kā Andris

MARTA VITRUPE

Vakars pie jūras

*Viz jūras līmenis kā mīksta zīda sega,
 Tur vēji rimst un aplūst vilņu šļaksts,
 Visgaļām aužas sārta ugunsdega:
 Riets liesmo debesīs kā purpuraksts.*

*Tad krāsas gaist. Ir liesmu nemiers placis.
 Dus jūra stingusi kā tumsas vāks.
 Es stāvu krastmalā. Ko meklē manas acis?
 Vai gaidu to, kas mūžam neatnāks?*

*Sai kļusumā skaļš kaijas kļiedziens gaisā:
 Drīz vēji modīsies, drīz bangas kauks!
 Ar vētru vienojies, gars brīvus spārnus
 raisa,
 Pie tevis gribu skriet, mans tālais draugs!*

aiziet, tad nopūzdamās teica: „Muļķis! Kad nav, nav — nevajagi!”

Pēc šā notikuma Andris vairījās iet uz Vālodzēm, arī tad viņš labprāt negāja, kad bija beidzis skolu un iesāka puīša gaitas sava tēva sētā. Vecais Vālodžu Brasla, šad tad uz māju robežām Andri satikdams, aicināja:

„Atnāc, dēls, kādu pievakari, aprunāsimies! Vai mums naidis jātur? Robežas kopā.” Andris apsollījās un tomēr negāja, jo Vālodžu kalnā kāpa daudzi aicināti, taču vairāk neaicinātu. Tur dziedāja, spēlēja ermoņikas, Līna smējās, lakstojās un ķircinājās. Andrejs negribēja būt viens no daudzajiem. Tikai priekš pāris nedēļām atkal vecais Vālodžu saimnieks, satikdams Andri tīrumā malā, atgādināja:

„Nu, kam tu neatnāc! Vai lepns esi? Redzi, es topu vecs, un man ir māja un audžu meita. Jāraksta testaments — kas tu zina, cik vairs ilgi dzīvoju. Atnāc, derēsi par testamentu liecinieku! Un, ja Dievs dos — varbūt arī par mantinieku. Iegātnis tik un tā jāņem.”

Jā, tā runāja vecais Brasla, stāvot pie divjūgu arka, un vējš plandīja viņa sirmo bārdi. Sirmgalvja balse trīsēja; citādi viņa stāja bija taisna un skats ciets, kaut mazliet aizmigļojies.

Braslam bija taisnība — vecums uzmacās kā ods, nāca virsū kā nakts. Mājas gan bija puslīdz kārtībā, jumti veseli, darba rīki ar sagādāti, turklāt lauki bez, nezālēm, labi iestrādāti, bet vecās rokas vairs neapguva visu laikā padarīt, un no svešzemnieka puīša, kas prata tikai dažus vārdus latviski, arī nebija nekāda liela atspaida. Tā pagalma stūri stāvēja nesacīrsu pērņziem vestie žagari, klēti apcirknis bija palicis nesalāpīts, akas stabs sašķiebies svirkstenis pārlūzis un neveikli sanaglots vajadzētu jaunu ielikt. Darbu tomēr bija vairāk nekā dienu, un mājas rūpēm vēl pievienojās pagasta klaufas, braukšana uz dzirnavām un pie kalēja. Tā bija — ko tur slēpt? To zināja visi, ka vecais Brasla vairs netiek ar mājām galā un meklē iegātni.

Andrejs Viksna spēra lēni soļus. Nošvirkstēja smiltis uz akmens pakāpiena, nočīkstēja lieveņa grīda, bet pats gājies aizturēja elpu, it kā gribētu dzirdēt, cik stipri krūtīs daudzījās sirds. Viņš satvēra veclaicīgo dzelzs rotājumiem apkalto durvju rokturi, durvis ievaidējās un atdarījās, šūkdamas pa grīdu. Andrim pavērsās krēslains priekšnams, kur smaržoja pēc virtuves dūmiem un vaskiem. Priekšnamā pie sienas karājās vesels metiens melni brūnu bišu rāmišu. Kaktā bija sakrautas etropu magazīnas. Nācējs aizvēra āra durvis un palika tumsā. Viņš brīdī taustījās gar pretējo sienu, kur bija lezīmējušās virtuves durvis, bet nevarēja tās atrast. Te aiz sienas iekrekšķējās suns smalku balsi, iekšā nodunēja mīksti soļi, tumšajā sienā pavērsās pelēka gaismas sprauga, un šai spraugā pavīdēja jaunas sievietes kuplā galva.

„Vai tur ir kāds?” vaicāja Līna. Viņas balss bija mazliet ar deguna pieskaņu.

„Būs gan. Labdien, Līnai!” teica Andris pirmos vārdus, kas viņam gadījās uz mēles. Viņš bija daudz domājis un lauzījis galvu, ko Līnai teikt, un tagad viss iznāca tik vienkārši un viegli. „Labdien,” atkārtoja Andrejs, stāvēdams uz sliekšņa un vērodams meitu, tērpušos īsos brunčos un blūzē ar kailām rokām.

Vālodžu Līna sākumā, likās, nepazina atnācēja. Viņa stāvēja durvīs, nesakot ne vārda, tikai mute smaidīja, bet viņa parasti to darīja, kad nezīnāja ko darīt.

„Labdien! Vai nepazīsti?” atkārtoja puišs.

„Rāmuļu Andris!” meita liksmi iesaucās un atsprāga no durvīm. „Klausies, nāc iekšā! Nudien, nepazīnu. Tu laikam bagāts tapsi. Kā es nedzirdēju, ka nāc! Labi, ka Rozāle ierējās.”

No virtuves kakta, kur stāvēja liela malas kaste, rūkdama izlēca iedzeltena taksu kuciņa un, atpīrgusi baltos zobus, tuvojās Andrim. Kaktā viņa zīdīja kucēnus.

„Ej vietā, ej vietā!” Līna aprāja suni. „Kaunies riet kaimiņu cilvēku!” Nāc, Andri, dziļāk, palīdzi sakult viesu!” vēlīgi vedināja Līna, kārtodama balto punktaino galvas lakatiņu, kas viņai bija noslēdējis uz pleciem.

Andris sniedza Līnai roku. Līna satvēra viņa pirkstus cieši jo cieši un atkal atrāva roku, it kā apdedzinājusi, un trallinādama sāka griezt sviesta kļamosi kasti.

(Turpinājums sekos.)

TIL ZIEDĒJA NAUDIŅAI

Linu, tāpat kā Dantes „Dievišķīgajā komēdijā” aprakstītajiem grēciniekiem, jānostaigā garš šķīstīšanas ceļš, iekāms tie, atbrīvojoties no savu stiebru kaulainajām daļām, pārvēršas par to zīdam līdzīgo tūlīgo šķiedru — ristiņiem, kas iepriecina ikvienu lina audzētāju, ikvienu lina punkta pārzini, ikvienu lina dziļu vērpēju, audēju un beidzot smalkas lina drānas izstrādājumu lietotāju.

Latvju dainās šai sakarā liniem izteikta līdzjūtība šādiem vārdiem:

*„Lai bij grūti, kam bij grūti,
Liniņam, tam bij grūti:
Aizsien kaklu, nogriež galvu,
Pašu meta ūdenī.”*

Linus latvju zemnieki kopš sen seniem laikiem audzējuši nevien pašu vajadzībām, bet arī pārdošanai: „Tie ziedēja zelta ziedus, Tie ziedēja naudiņai.”

Ka šī naudiņa jau toreiz nav bijusi nekāds sīkumiņš, bet deva tiesības pat lepoties, liecina citu dainu vārdi:

*„Audziet, mani balti lini,
Zitariņa galviņām,
Lai nāk Rīgas namnieciņi,
Siekjiem naudu mērodami.”
„Laudis mani lepnu sauca,
Redz raženu staigājam,
To man dara lina druva,
Mana paša tikumiņš.”*

Ka lini, tāpat kā stalti kumeliņi, jau kopš seniem laikiem bijuši latviešu turības pazīme, liecina arī kāda cita tautas dziesma:

*„Kas kaitēja saimniecei
Zīda kleitu nevaikāt,
Tai izauga zīda lini,
Zītarīša galviņām.”*

Kaļa gados latvju māmuļas jo rūpīgi izstrādāja linus kaļavīru vajadzībām:

*„Smalki vērupu, biezi audu
Dēliņam kaļa kreklu;
Lai tas mani pieminēja,
Svešu zemi staigādams.”*

Latvijas lini jau kopš gadu simtiem nodrošinājuši sev labu slavu, jo tie pazīstami jo tālu ārpus Latvijas robežām. Tikpat

labā cieņā kā Daugavas laši un ikri ārzemēs ir arī Rīgas lini.

Pat kokvilnas un zīda parādīšanās un ieviešanās plaša patēriņa mērogā nav spējušas diez vai ievērojami ietekmēt lina sējumu platības samazināšanos. Vēl arvien ik gadus vairāk nekā vienā desmitdaļā visu Latvijas druvu līgojas biežāk vai retāk padevušies apaļie, sīkstie lina stublāji, kas uzreiz sīkiem gaiši ziliem ziediem. Caurmērā 66.000 ha platības lina lauku pēdējos desmit gados dod vērtīgo šķiedru un ne mazāk vērtīgu gludu tumšbrūnu lina sēklu, kas priekš šā kara bija vislielākā slavā un cieņā tādās augstas lina kultūras zemēs kā Beļģija, Holande, Irija un Vācija.

Latvijas lina ražas gan nav tik augstas kā minētajās zemēs, bet labuma ziņā tie nav neko daudz sliktāki par saviem slavenajiem Flandrijas ciltsbrāļiem, no kuru zīdāinajām šķiedrām izstrādā pasaulslavenās Briseles mežģīnes, ar ko greznojusies ne viena vien karaliene. Salīdzinot ar stāvokli priekš pirmā pasaules kara, lina sējumu platība Latvijā samazinājusies tikai par kādiem 3000 ha. Toties ievērojamas pārmaiņas notikušas citā ziņā. Cara laikos Vidzeme viena pati deva vairāk lina nekā Kurzeme, Zemgale un Latgale kopā ņemot. Izcila vieta lina audzēšanā toreiz piekrita valmieriešiem, bet apstrādāšanā un īpaši

Ši čaklā latgaliete kādās lina kulstiņas sa-

cikstēs ar beļģu ratu ieguva otro godalgu vīriešu klušē. — Tādi, lūk, ir slavenie Latvijas ristiņi, tas ir pirmās šķītras lina — gažu un tūlīgu šķiedru. Saņemot tās rokā, jūtams pieklāvīgs zīdaiņu šķiedru glāsts.

lina audumu tirdzniecībā — „piehaldzēnu vēverīšiem un endelmaņiem.” Neviens gada turgus nebija iedomājams bez šo uzņēmīgo piehaldzēnu piedalīšanās. Tagad turpretī latgaliēši var lepoties, ka tie dod un apstrādā vairāk nekā trīsceturtdaļas visā Latvijas teritorijā ražoto lina šķiedru un lina sēklu. No 1939. gada Latvijas lina monopola izdotajiem 30.000.000 latu par lina šķiedru un sēklu iepirkumiem no to ražotājiem Latgale, kur linkopība kļuvis par lauksaimniecības bazi un galveno ienākumu avotu, saņēma pat 86 procentus.

Linkopība latviešu zemkopjiem un valstij aizvien devusi diezgan ievērojamus ienākumus. No Latvijas lina monopola vien kopš tā pastāvēšanas lina audzētāji saņēmuši apmēram 500.000.000 latu. Tā kā lina apstrādājuši paši to audzētāji, tad viņiem ienākusi diezgan ievērojama naudiņa — vismaz 150 līdz 200 miljonu latu. Tam klāt vēl nāk pašu vajadzībām — audekliem, virvēm, grožiem, streņģem, piņekļiem un tamlīdzīgām lietām izmantotie lini kādu 5000 tonnu apmērā, kas arī aiztaupīja savu mazumiņu naudas pašiem lina audzētājiem un pārējiem iedzīvotājiem. Tie aiztaupīja arī grūti iegūstamo valūtu valstij.

Pēdējos gados priekš šā kara Latvijas lina šķiedru raža sniedzās jau pie 18.000 līdz 20.000 tonnām. Izvedot no tām caurmērā 9—10.000 tonnu lina šķiedru uz ārzemēm, valsts ieguva ārzemju valūtu par apmēram 20 miljoniem latu gadā. Citiem vārdiem sakot — lini sagādāja vienu desmito daļu visa Latvijas gada eksporta apgrozījuma. Pēc lina lielākās ražotājas — Padomju savienības, Polijas un Lietuvas Latvija bija izvirzījies jau ceturtajā vietā ir lina sējumu platības, ir ražas ziņā. Lina eksportā pēc daudzuma un vērtības Latvija ierindojās piektajā vietā. Ja salīdzina lina

eksportu ar pārējo izdevumu kopvērtību Latvija bija otrajā vietā. Šai ziņā pirmā vieta piekrit Lietuvai. 1936. gadā, kad Latvijas lina eksports, sasniedzot 16.000 tonnu, bija vislielākais, lini deva 12 proc. visu Latvijas eksporta preču kopvērtības.

Latvija eksportēja nevien lina šķiedras un sēklas, bet arī lina dzijas — gandrīz pusi pašu mājās savērpto. Tā, piemēram, 1937. gadā no Latvijas izvesis 1940

tonnas lina dziļu par 6,8 miljoniem latu, kas deva 2,6 proc. visa Latvijas eksporta. Lielākā Latvijas lina dziļu uzpircēja arvien bijusi Vācija, kas, piemēram, 1938. gadā noņēma 75,8 proc. visu eksportēto dziļu.

Tagad lini ir viens no galvenajiem šķiedrvielu avotiem mūsu zemē armijas un civiliedzīvotāju apgādei ar nepieciešamām tekstildzijas. Lai nodrošinātu netraucētu šķiedrvielu sagādi, lina sējumu platības 1943. gadā ir vēl jāpalielina. Lini jāaudzē katrā saimniecībā, jo tie tagad vienlīdzīgi visai nepieciešami kā kara rūpniecībai, tā pašu iedzīvotāju vajadzībām.

E. Solārs.

DĪVAS RĀZĒS

„Par Salomi es nedošu ne ņenīpa, noteikti uzvarēs Rokoko.” — „Kas par muļķībām! Saderam, ka pirmās būs Salome un Lolita! Esmu runājusi ar speciālistiem, tie ieteica arī Dāvidu Dufi, bet es vēl šaubos.” — „Dāvids Dufi? Par to der padomāt. Labi, es noteikti likšu uz veco Dāvidu.”

Tā jautri sarunājās Viņš un Viņa, dodamies uz Rīgas hipodromu. Bet, kad saule gāja uz vakara pusi, abi ceļinieki drūmi atgriezās.

„Kas tie tādi par speciālistiem?” rūca viņš. „Ne mūžam vairs tevi neklausīšu. Ko sieviete jēdz par zirgiem? Vienmēr tā tukšā plāpāšana. Kur tad palika tava Salome, Lolita un pats Dāvids Dufi? Izlēca. Tieši pirms mērķa izlēca. Nebūtu tevi līdz ņemis, pats labāk zinātu. Nelaimīgs tas cilvēks, kas ielaižas ar sievietēm. Labāk paliec mājās un vāri putru!”

„Pats redzēji, ka pagājušo reizi tie uzvarēja,” strīdējās Viņa pretī. „Kā es to varēju zināt, ka tagad izlēks? Tu laikam gribi, lai es tikai pa mājām vergoju? Man nemaz nav svētdienas!” Daiļā sejiņa saviebās, un mitrums draudēja sabojāt krāsotās skropstas.

Viņš, kā parasti vīriēši, nespēja izturēt asaras. „Neraudi, neraudi, es tikai tāpat! Nu neraudi! Es tev nopirkšu...” Jā, ko lai pērk? Veikali ciet, un darbdiēnās arī tikai pret atļaujām vai kartītēm varētu kaut ko dabūt.

Pa ielas vidū salicis vecītis vilka čikstošus ratņipus. Vīrs lielās ķirbju, burkānu un kāju kaudzes lepnī šūpojās krāšņu asteru klēpis.

„Puķes es tev nopirkšu,” iesaucās Viņš. Pаметis Viņu uz ietves, pats skrēja pakal vecajam vīram. „Kādu kāli un burkānu arī zupai!” sauca Viņa. „Onkulīt, onkulīt, uzgaidiet lūdzu!” klaigāja Viņš jau pa gabalu. Lielā mantu kaudze salīgojās un apstājās.

„Es gribētu tās asteres un dažus dārzājus. Maksāšu vairāk, svētdienas diena.” Pār vecīša grumbainajiem vaigiem pārslīdēja drūma ēna. „Kaunies tā runāt, dēls! Es visu dienu esmu vaiga sviedros ņemies, bet tu kā dikdienis gaidīji, lai nabaga zirdziņi putās noskrienas un tev naidiņu sapelna. Par tik viegli nopelnītiem ņeniņiem tu nu gribi manus darba sviedrus nopirkt. Nekā nebūs. Darbu pret darbu! Palīdzēsi ratus vilkt, dabūsi skaistāko puķu pušķi savai sievai!” Viņš palika kā uz mutes sists. „Esmu tevi labi ievērojis,” turpināja ņiprais vecītis. „Kā tik brīvs brītiņš, prom uz hipodromu. Jūdzies tik iekšā, vilksim abi! Būs tāpat kā hipodromā, daži vilks un pārējie skatīsies. Beigās tavai sievai izmaksās prēmiju — vesulu asteru klēpi.”

„Kas tās par runām?” saīdzis atcirta Viņš. „Pasakiet labāk, kur tos te, tos kājus un burkānus, var dabūt. Pats aiziešu nopirkt.” „Tikai uz to pirkšanu, strādā

vojas par prieku un patīksanu rūpīgajam kopējam. Ja arī kāds ķirbis parādās vēlāk, tomēr tas nekur nepazudīs, un sieviņa nebūs jālamā. Bet hipodromā tā lieta pavisam citāda. Ja tavs kumeļš nokavējas, viss pagalam. Tā nu reiz tas ir, kaļa laikā tikai ar darbu var tikt uz priekšu. Ģimenes dārziņu īpašniekus tik viegli nepiedabūsi citiem pārdot savus ražojumus. Katrs gurķītis un burkāniņš tikpat kā paša rokām izauklēts. Jau agrā pavasarī mēs ilgu pilnām acīm vēramies melnajā zemē. It kā zilus brīnumus gaidīdami. Kad beidzot parādījās pirmais asns, priekā gribējām lēkāt kā mazi bērni. Palēnām melnā zeme kļuva zaļa. Ja jaunā salna nokoda kādu asnu, gandrīz vai raudāt varējām. Visu vasaru kopām un sargājām savu dārziņu kā māte pirmdzimto. Maldās tie, kas domā mūs ar markām un ņeniņiem iekārdināt. Par savu ražu esam rūpējušies tāpat kā par savu ģimeni, un to tad arī saņems tikai mūsu ģimene. Man, tāpat kā pārējiem, dārziņa kopšanai laiks atlika tikai svētdienās. Agrā rītā dzinu lāpstu melnajā zemē un vēlāk ravēju nezāles. Atliecot nogurušo muguru, skatījos pāri sava dārziņa dzīvzogam. Cits pēc cita garām steidzās nevaļīgi cilvēki, bet darba rīkus vai vecākas drēbes gandrīz nevienam neredzēja. Vairums, tāpat kā tu, dēls, skrēja uz tām zirgu spēlēm. Ne jau zirdziņus mīlēdami, bet tikai cerēdami iesist lieku grasi. Pēcpusdienā jautri hipodroma skrējēji atgrēzās sanīdušies ar sevi un visu pasauli. Dažiem no pārsmeļķēšanai bija vaigi bāli un acis iekritušas, citiem no pārklieģšanās rīkles aizkritušas. Turpretī zemes kopēji mājās devās sātļiem vaigiem, dzīvām acīm un jautri čalodami. „Kāju un burkānu mums nemaz nav,” iesaucās Viņa. „Es jau vīram bleži teicu, ka ziemu bez dārzājiem būs grūti iztikt.” Viņš vairs tālāk neklausījās, bet mierīgi iejūdās mazajos ratos, un sakņu kalns sāka atkal kustēties.

Vecās māmujas prieks. Sai ģimenei dārzāju netrūks.

dāt nemaz,” vecītis atkal sadrūma. „Nav jau žēl, pateikt varu. Tas ir lielākais latviešu uzņēmušs — Čaklo pilsētnieku ģimenes dārziņu ekonomiskais veikals.” „Vai tik nav gaļas rindas?” Viņš apmulsis noprasīja. „Rindas? Kādas rindas? Ak, tās kāpostu un kartupeļu vagu rindas? Kā nu kuļam, cik katrs spēj apstrādāt. Viens iestādījis gaļāku, otrs isāku rindu.” — „Nekā nesaprotu,” samulsis noteica Viņš. „Kur tas isli atrodas, tas veikals?” — „Tepat, pa labi un pa kreisi. Pretī un apkārt tam pašam hipodromam.” „Tie taču ģimenes dārziņi!” „Par to jau mēs visu laiku runājam, par tiem ģimenes dārziņiem. Pašreiz tev nav nozīmes turp iet. Par vēlu, viss izpārdots. Tur jāiet labi agri pavasarī, kad tikko zālīte parādījusies. Tad arī nēko gatavu nopirkt nevarēsi. Tikai auglīgu zemi un varbūt sētiņu apkārt. Bet, ja tu būsi kādu laiciņu pastrādājis, tad tik sāksies tie labumi. Tikpat interesanti kā hipodromā, toties sekmes daudz drošākas. Tomāti vai gurķi tā neizlec kā niķīgie zirgi. Visi aug glīti rindiņā, līdz nogatā-

„Es par to hipodromu nēko nēteiktu,” palīdzēdams vilkt, plāpāja tālāk vecītis. „Jaunajiem kāda izprieca vajadzīga, bet savu reizi jānāk arī vecajiem palīgā. Kas gan notiktu, ja visi ietu uz hipodromu? Vesela traktorū karavāna nēspētu piegādāt trūkstošos dārzājus. Jūs nēmaz nevarat iedomāties, cik lielu ražu var rudenī ievākt no viena paša dārziņa. Sogad esmu jau novācis ap 300 kg tomātu, gurķu, siņu un burkānu. Nētrūkst arī citu dārzāju. Mana ģimene dzīvos bez rūpēm. Nedomājiet, ka esmu vienīgais darba rūķis. Vismaz 30.000 rīdzinieku bus sevi tāpat apgādājuši. Veselus ķirbju vai kāju kalnus izved no Ķīpsalas, Sarkandaugavas. Zaķusalas un Juglas. Redz, cik ātri pagāja laiks! Esam jau galā. Nu paldies, dēls, par palīdzēšanu! Tagad ņemiet, cik tik spējat panest, un nākošo vasaru nāciet man kaimiņos!”

Labu laiku Viņš un Viņa stiepa savus ķirbjus un kājus kļusēdami. Beīdzot Viņa, kā jau sieviete, nenocietās: „Par hipodromu, mīļais, mēs vairs nēstrīdēsimies! Mani tur nēredzēs.”

„Darīsim tā,” noteica jaunais ģimenes galva, „saņemsim pavasarī dārziņu hipodroma tuvumā! Kad būs interesantākas sacīkstes, aizlaidīsim uz stundiņu paskatīties. Ja Rokoko vai Salome mūs pievīls, skriesim atkal atpakaļ dārziņu kopti!” R. O.

Kur jūra apšalc kviešu druvās

Vēl spējs kuģa pagrieziens uz malu, un jau dārdēdamas dziļumā „aiztek” enkuru ķēdes. Esam sasnieguši Vitrupes reidu. Veltīgs šis brauciens nav, jo piekrastē vairākās vietās stāv milzīgas malkas un citu meža materiālu grēdas, kas gaidīt gaida nogādāšanu pilsētās. Un te nu neapšaubāmi jūras ceļš ir ērtākais un lētākais.

Kamēr kuģi piekraus, paies dažas dienas — tādā svešniekam, kas šeit atklūvis pirmoreiz, ir laika diezgan nobraukt ar laivu malā pasēst šai skaistākajā vietā visā Latvijas piekrastē. Nekur citur zājājoši dārzi un apstrādāti lauki nepienāk tik tuvu jūrai kā šeit. Lūk, 20 metrus no pludmales, kur pietāj kuģa laiva, aizstiepas dārza žogs, aiz kuģa šalc liepas, kastanas un bērzi, bet pār pamatīgi celtajiem vārtiem paceļas salta emblēma — stūres rats ar enkuru un sakrustotiem ariem.

Pa taciņu uz jūrmalu nāk jau nosirmojis, bet vēl stalts vīrs — mājas saimnieks un laipni aicina ciemiņu savā pajumtē. Še nekas neliecina par mazturību. Ēkas celtas izturīgas, un dzīvojamās telpas iekārtotas ar zināmu komfortu. Pie sienām izcilā vietā staltu tālbraucēju burinieku attēli. „Tie ir lepnākie no visiem mana tēva kuģiem, kas savā laikā šķērsojuši pasaules jūras,” stāsta namatēvs. Izrādās, ka viņš pats ir viens no vecās skolas tālbraucējiem kapteiņiem, kas izvadījis pa tālām aizjūras ostām neskaitāmus kuģus — gan buriniekus, gan tvaikoņus, būdams savā laikā šai piekrastē ievērojamākās kuģu īpašnieku dzimtas atvase. Par latviešu kuģniecības at-

Tālajos braucienos uz Pēterpili parasti apstājušies pie Hoglandes salas, Somijas jūraslīcī.

Tā kā tālie, sevišķi Pēterpils braucieni, atlicinājuši līdzekļus, veiksmīgākie un uzņēmīgākie jūrnīki beigu beigās stājušies paši pie savu buģu būves. Par meistariem aicināti labākie lietpratēji no kaimiņzemes Igaunijas. Tā radās pirmie pašu celtie buģu kuģi — spilgts piemērs latviešu uzņēmībai un neatlaidībai. Dārgo takelāžu ņēmuši no Rīgas firmām uz kredīta. No kravas veduma maksām kuģis pats sevi tad ar laiku „atpelnījis”.

Vēlāk radās latviešu staltie 2- un 3-mastu tālbraucēji burinieki, ko visā pasaulē dēvēja par Krievijas jachtām. Tā bija tiešām pelnīta atzinība, jo savu kuģu kopšanā un uzturēšanā latviešu jūrnīki vienmēr bijuši priekšzīmīgi. Lai minam vien klāju eļļošanu ar dārgo linellu darvas vietā un kuģu korpusu krāsošanu ar baltajām, zaļajām un sarkanajām patentkrāsām!

Kuģus, ar maz izņēmumiem, vadīja pašu īpašnieku dēļi, kas mūsu pirmajās jūrskolās — Ainažos un Mangaļos — ieguva savu nautisko izglītību, pie kam uz tēvu kuģiem neviens nebija privilēģētā stāvoklī, bet vajadzēja izkalpot pakāpeniski, no klāja zēna līdz kapteinim. Arī līdzekļi izglītības turpināšanai jūrskolā bija jāatlicina pašiem no nopelnītās algas. Sodien visu to jau dēvē par veco skolu, bet no sava mūža pieredzes varu teikt, ka tā bija laba skola, kādu tagadējās paaudzes jūrnīki nepazīst. Tai laikā mūsu burinieki pelnīja labi

Skaistā Vitrupes pludmale, kur košais koku zaļums un sātās smilšakmens klīntis gleznaini iekļaujās jūras un debess zilgmē.

Viss, kas palicis pāri no kādreiz staltā burinieka „Pauls”, kas gāja bojā Vitrupes jūrmalā.

„Mana vectēva laikā, pirms gadiem 80, mums, latviešiem, vēl nebija jūras kuģu, jo laudis bija pārāk mazturīgi. Piekrastes iedzīvotāji tad nevarēja pat nodoties zvejai mūsdienu izpratnē, jo ierīces bija pārāk dārgas, tikpat nepieejamas kā materiāli laivu būvei, kas tai laikā piederēja vienīgi muižai. Pirmie zvejnieki, to starpā arī mans vectēvs, devušies zvejā ar muižas tīkliem un laivām. Panākumi bijuši ļoti labi, un tā radusies doma kļūt šai nozarē vairāk patstāvīgiem. Ar sūrā darbā iekrātiem trūcīgiem līdzekļiem iegādājušies paši savas laivas un tīklus. Pasākums sekmējies. Redzot prasmī un spējas jūras darbā, muižnieki uzticējuši mūsu zvejniekiem lielāku laivu celšanu un vadību, vispirms braucienos ar lauksaimniecības ražojumiem uz Rīgu. Sākumā laivas bijušas vaļējas un ar vienu mastu buģu uzvilkšanai, pie kam būves materiāls bijis vienīgi koks. Vēlāk tās celtas jau segtas ar klājiem un daudz lielākas. Izveidojušies krietni jūrnīki — laivu vadītāji, kas nebaidījušies doties arvien tālākos braucienos — arī uz Igaunijas ostām un vēlāk pat uz Pēterpili. Turp veduši no Rīgas „kroņa” miltus, par ko maksāta augsta atlīdzība. Braukuši, protams, bez jebkādiem navigācijas instrumentiem, ceļu atrazdami pēc krastu zīmēm.

un, atskaitot izdevumus apkāpēm un kuģu kopšanai, krietnu peļņas daļu varēja nosūtīt arī īpašniekiem — rēdejiem. Ka tie to nav velti izlietojuši, to liecina tai laikā še viscaur iekoptās saimniecības un uzceltās ēkas.

Tad uzliesmoja pirmais pasaules karš, kam par upuri krita lielākā daļa latviešu tā laika kuģu. Ar to arī latviešu tālbraucēju burinieku romantiskajam laikmetam bija beigas.

Pēc kara kuģniecību no drupām uzcēla par jaunu, bet boļševiku valdīšanas gads atkal visu noārdīja līdz pamatiem. Tagad viss jāatsāk no gala, pie kam prātīgi

darbi jāpārtrauc, taču tādu stipra laika dienu šai vasarā neesot bijis pārāk daudz, kāpēc piekrastē sagatavoto meža materiālu transporti pa jūru sekmējušies labi.

Lūk, pēc pāris dienām jau kuģis ir pilns un var pacelt enkuru. Sākumā kurss: tieši W un tikai pēc laika, kad zem ķīļa jau vilņo pietiekami dziļš ūdens, stūres vīrs pavirza kompasas kārbas svītru uz S—SW. Aizmugurē kā zilgana, robota svītra aizstiepas piekrastes meži — tur aiz viena stūra — kā kautra meitene — paslēpusies Saļacgrīva, gabaliņu tālāk — Ainaži — visa mūsu ziemeļu piekraste kā uz delnas. Bet pa kreisi tālumā izdziest sātā klīnšu svītra. Kurss: S—SW.

J. Grass.

Ja sievu uztic citam

— Pēc daudz smieklēm pazīst muļķi — tā teicis kāds senais sfingu un piramīdu zemes gudrais. Indijā var sastapt mūžīgos klusētājus, kas visā savā dzīvē nekad nav pat pasmaidījuši...

Bet pasaule savas pārbagātās prieka un jautrības devas sniedz tiem, kas atsakās no melancholijas. Un cilvēks, kas būs visvairāk smējies, noteikti apgalvos, ka ir vislaimīgākais starp mirstīgajiem.

Visskābākās sejas smies, skatoties jauno filmu „Es uzticu tev savu sievu”, kur kāds neuzticīgs laulēnis, pats aizbraukdam ar skaistu sekretāri, savu untumaino sievu atstāj drauga uzraudzībā, to nozvērinādams: „Neatkāpies no viņas sāniem, esi viņai pielipis kā dadzis!”

Bet, ja kāds Heincim Rīmanim uzticējies savu sievu, tad nu notiek arī visneiespējamākās lietas. Viņš pats apgalvo, ka vienu sievu ir daudz grūtāk uzmanīt nekā veselu bišu saimi.

Cīņā par būt vai nebūt daiļās Elinoras sirdī, Heincis pat pieveic spēcīgu bokseri. Bet tam nav panākumu. Izmisumā viņš beidzot ķeras pie dvēseliskiem līdzekļiem...

Kaut gan nobeigums visam šeit nav tragisks, tomēr filma var būt kā biedinājums — neuzticēt savu sievu tādām vīrietim kā Heincim Rīmanim.

A. R.

Filmā „Es uzticu tev savu sievu” Elinoru Deinhardu tēlo Lila Adina, kas īsā laikā iekarojusi ekrānu; vecpuišu iestādes direktors Pēteris Trosts ir Heincis Rīmanis.

RADIOFONA PROGRAMMA

SVĒTDIEN, 10. OKTOBRĪ.

5.00 Vācu kaņavīriem. 6.30 Ziņas latv. v. 6.45 Hamburgas ostas konc. 7.00 Ziņas v. val. Pēc tam — Dienas programma. 7.10 Hamburgas ostas konc. (turp.). 8.00 Mūzika (sk. pl.). 8.30 Rīta vingrošana bērniem. 8.45 Ziņas („Landesdienst Ostland”). 9.00 Vācu meistari mūzikā un literatūrā (no Berlīnes). 10.00 Ziņas v. val. 10.10 Dievkalpojums. 11.10 Japāņu tagadnes mūzika (sk. pl.). 11.30 Nedēļas politiskais priekšlasījums. 11.45 Vācu māksla, vācu gars. 12.15 Ziņas latv. v. 12.30 Ziņas v. val. Pēc tam Vācu tautas koncerts (no Breslavas). 14.00 Ziņas v. val. 14.15 Ziņas („Landesdienst Ostland”). 14.30 Šķavas, K. Kraujiņa raidāmluga bērniem. 15.00 Latviešu mūzika un literatūra (J. Osis (dekl.), Al. Dunkels (vijole) un rad. orķ. Br. Skultes vad.) (Edv. Virzas poēma.) 16.00 Ko kaņavīri vēlas (no Breslavas). 16.45 Ziņas latv. val. 17.00 Ziņas v. val. 17.15 Ko kaņavīri vēlas (turp.). 18.00 Berlīnes filharmoniku koncerts (no Berlīnes). 19.00 Mūzika sk. platēs. 19.15 Nedēļas atbals. 19.30 Latviešu kaņavīru pusstunda. 20.00 Ziņas v. val. 20.15 No vācu operām un operetēm (sk. plates), *21.00 Ziņas latv. val. 21.15 No vācu operām un operetēm (turp.). 22.00 Ziņas v. val. Pēc tam — Nākošās dienas progr. un sporta ziņas. 22.20—24.00 Mūzika laika kavēklim (no Minchenes). 23.00—23.15 Ziņas („Landesdienst Ostland”). 24.00 Ziņas v. val. 0.15 Nobeigums.

PIRMIDIEN, 11. OKTOBRĪ.

6.30 Vingrošana. 6.45 Mūzika. 11.30 Darbam un mājai. 14.30 Solistu koncerts (E. Maiera (Mayer) (dziesmas) un prof. P. Suberts (klav.). 15.30 Mūzika sk. pl. 16.00 Pēcpusdienas mūzika (sk. uzp.). 17.15 Pēcpusdienas mūzika (F. Viksne (dziesmas) un radiof. deju kapella). 18.30 Vācu kaņavīru stunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls — Mūsu kaņaspēks. 19.15 Ziņas no kaņalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais priekšlasījums. 20.15—21.00 Rīga — Kas katram tik (no Leipcigas). 20.15—21.00 Madona, Kuldīga un Liepāja — Sirds draugs Ārlis, Rutku Tēva komēdija. 21.15 Kas katram tik (turp.). 22.15 Sporta ziņas fronte

vācu val. 22.20 Nākošās dienas programma un sporta ziņas. 22.30 Kamermūzika (Lielu meistaru aizmirstas melodijas) (A. Madrēvičs (vijole) un A. Roja (klav.). 23.15 Mūzika laika kavēklim (sk. uzp.).

OTRDIEN, 12. OKTOBRĪ.

8.00 Latviešu mūzika (Vīru sekstets un sk. plates). 14.30 Latviešu mūzika un literatūra (E. Muraška (dziesmas), A. Miķelsons (dekl.) un sk. plates), (K. Skalbes tēlojums). 15.30 Mūzika. 16.00 Koncerts (Radiof. deju kapella A. Kornēliusa vad.). 17.15 Mūzika (AS. mandolīnu orķestris, humors latv. val. un sk. plates). 18.30 Vācu kaņavīru stunda. 19.15 Ziņas no kaņalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais apskats. 20.15 IV Ģildes koncerts (Emmi Maiera (Mayer) (dziesmas), no Stutgartes, radiofona lielais orķ. un radiofona koris. Diriģents — O. Bištēviņš. Kormeistars — T. Kalniņš.) 21.15 IV Ģildes koncerts (turp.). 0.15 Latviešu kaņavīru pusstunda. 0.45 Nobeigums.

TREŠDIEN, 13. OKTOBRĪ.

6.30 Vingrošana. 6.45 Mūzika. 11.30 68. Darba pārtraukuma koncerts. (M. Vintere un Ks. Bidiņa (dziesmas), vīru dubultkvartets Tēvija un K. Lepmaņa kapella). 14.30 Jautras melodijas un anekdoti. 15.30 Mūzika. 16.00 Pēcpusdienas mūzika I (Mazais orķestris Fr. Didericha (Diederich) vadībā un sk. plates). 17.15 Klasiskas un koncerta dejas (sk. plates). 18.30 Latviešu kaņavīru pusstunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls — Jūras karš un jūras flote. 19.15 Ziņas no kaņalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Politiskais priekšlasījums. 20.15 Radiofona deju kapella divus gadus Galvenajā Rīgas raidītāja. 21.15 Tautiska mūzika (F. Viksne, F. Kaizera (Kaiser) kapella un radiofona koris T. Kalniņa vad.). 22.20 Kamermūzika (P. Čaikovska Trio a-mollā), (Dr. Hans Kōlcs (Koeltsch) (klav.), Dr. Helmuts Lungershauzens (vijole) un M. Ivanovs (čells). 23.15 Mūzika laika kavēklim (no Dancigas).

CETURTDIEN, 14. OKTOBRĪ.

14.30 Latviešu mūzika un literatūra. (V. Vilks-Večeroķa (dziesmas), J. Ģermanis (dekl.)

10. X — 16. X GALVENAIS RAIDĪT. RĪGA, RAIDĪTĀJI MADONA, KULDĪGA, LIEPĀJA

un sk. plates), (K. Studenta un K. Eliasa dziesmas). 15.30 Mūzika. 16.00 Dienas darbs ir veikts (no kādas fabrikas), (A. Venag (dziesmas), Lida Rubene (vijole), E. Zile (dekl.) un rad. koris T. Kalniņa vadībā). 17.15 Latvijas komandanta pūt. orķ. Fr. Tileganta vad. 18.30 Vācu kaņavīru stunda. 19.15 Ziņas no kaņalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiof. polit. apskats. 20.15 Rīga: Jautra mūzika laika kavēklim. 20.15—21.00 Madona, Kuldīga un Liepāja — Vislaimīgākais ķēriens, J. Jaunsudrabiņa idilliska raidāmluga. 21.15 Meža burvība (sk. pl.). 22.20—24.00 Deju mūzika.

PIEKTDIEN, 15. OKTOBRĪ.

8.00 Latviešu mūzika. (Vīru dubultkvartets Tēvija un sk. plates.) 14.30 Tēvoča Augusta pārrunas ar bērniem. 15.30 Mūzika. 16.00 Vācu mūzika un literatūra. 17.15 Pēcpusdienas mūzika no Tallinas. 18.30 Latviešu kaņavīru pusstunda. 19.00 Priekšlasījumu cikls — Mūsu aviācija. 19.15 Ziņas no kaņalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Raksti no laikrakstiem. 20.15 Vakara koncerts (Radiofona orķestris viesdiriģenta Kurta Prādes (Prade) vadībā (Joh. Brāmsa (Brahms), N. Rimski-Korsakova, Ed. Griģa (Grieg) un J. Sibēliusa skandarbī). 21.15 Vakara koncerts II (turp.) (A. Dvoržaka, Fr. Smetanas un Rich. Štrausa (Strauss) skandarbī). 0.15 Latviešu kaņavīru pusstunda. 0.45 Nobeigums.

SESTDIEN, 16. OKTOBRĪ.

6.30 Vingrošana. 6.45 Mūzika. 14.30 Terakojā, fragments no japāņu rakstnieka Takedas Idsumo (1688.—1740.) traģēdijas „Cildnā kanclera, visu daiļo mākslu meistara Sugavaras kunga atspoguļojums”. 16.00 Pēcpusdienas mūzika (no Berlīnes). 17.15 Pēcpusdienas mūzika (no Berlīnes). 18.30 Vācu kaņavīru stunda. 19.15 Ziņas no kaņalauka. 19.30 Mūzika. 19.45 Preses un radiof. polit. apskats. 20.15—22.00 Mēs mūzicējam (P. Brīvkalne, A. Krūmkoka mūziķu kvartets, radiofona deju kapella un sk. plates). 22.20—24.00 Mūzika laika kavēklim (sk. uzp.).

KATRU DARBDIENU KĀ PARASTS.

PIRMIE 10 GADI

Kādreiz dzīvoja divi tirgotāji. Viens bija bagāts žīds, tam visi veikali veicās. Otrs bija nabags; ja tas arī nopelnīja kādu grasi, tad atdeva to bāriņu pabaistīšanai.

„Kādēļ es netieku uz priekšu?” nabaģais jautāja bagātajam žīdam.

„Neatdod savu naudu citiem! Lai tiktu uz ciņa, pirmajos desmit gados jābūt ciet-sirdīgam.”

„Un pēc tam?”

„Pēc tam jau esi pieradis.”

PIRMOREIZ.

„Minna, kas tur bija par troksni virtuvē, vai atkal kas pagalam?”

„Kā tā — atkal? Pagalam ir mana saderināšanās ar kaprāli Dīvstobriņu, bet tas notiek pirmoreiz.”

Telegramma vīram.
Diždeguna aizkavējusies Rīgā un sūta vīram uz Liepāju telegrammu, ka ieradīsies dažas dienas vēlāk.

Ierēdnis pasniedz viņas telegrammu atpakaļ: „Es nevaru salasīt neviena vārda, jums jāpār-raksta skaidrāk!”

„Kaunieties, jaunais cilvēk! Tā telegramma nemaz nav jums domāta, bet manam vīram, un viņš gan prātis izlasīt manu rekrakstu!”

Futbola sacīkstē.

Dabāns ar Klaburu nejausi iekūlās futbola sacīkstē. Ilgāku laiku brīnījies, Klaburs jautā draugam:

„Dabān, brāl, vai tu ko jēdzi šai sportā?”

„Vai nu prāts — visu!”

„Kādēļ tas viens zēns, kas tur aizmugurē lēkš, katrreiz krīt gar zemi, kad bumba lido uz viņa pusi?”

„Te nu redz, ka tu neesi bijis frontē: viņš izvairās, lai nedabūtu pa ceļvu!”

KULTŪRAS GRĀVĒJU RECEPTĒ.

„Val zini, morāli es iekonservēju, jo tad mēs vēlāk varam to katrā laikā pēc vajadzības likt atkal galdā!”

SĀNATORIJĀ.

„Kādēļ tu esi tā aizbāzusi savas istabas atslēgas caurumu?”

„Jā, zini... Jaunais ārsts jau ir ļoti patikams zēns, bet viņš man vairsirdīgi atzinās, ka gribot mani dažas dienas novērot.”

(„Lust. Blātt.”)

Prātīgs vīrs.

Klumburjānis pēc atvaļinājuma ierodas darbā un lūdz priekšnieku piešķirt viņam vēl vienu nedēļu atvaļinājuma.

„Es gribu precēties,” viņš paskaidro.

„To taču jūs varējāt izdarīt savā kārtēja atvaļinājumā!”

„Nevarēju, priekšnieka kungs, negribējās to sabojāt...”

Nelāga persona.

„Tā Vaimandienīņa man krīt uz nerviem!”

„Kā tā, liekas, ka viņa ir ļoti solida kundze?”

„Tā tikai liekas, bet kad es par kādu runāju, viņa katrreiz to aizstāvi!”

Nav iespējams.

„Lai precētos, man ir savi stingri noteikumi!”

„Kādi tad?”

„Viņam jābūt skaistam.”

„Tālāk!”

„Viņam jābūt bagātam.”

„Un vēl?”

„Ar labu raksturu.”

„Nav iespējams!”

„Kādēļ nav iespējams?”

„Jūs driksstat precēties tikai ar vienu.”

Sapnis.

„Mīļais, naktī tu tā krāci, ka es nevarēju ne brītiņu acis aizdarīt!”

„Nevar būt, mīļā, es nemēdzu krākt! Droši vien tas suns būs rūcis, par kuju es sapņoju.”

Koncertā.

„No Dieva puses, nesvilpējiet!”

„Vai jums patīk šī dziedāšana?”

„Nē, bet dziedātāju ir vairāk nekā mūs — svilpētāju!”

Ko tu padarīsi veiklami!.

Divi amerikāņi un viens žīds spēlēja pokeru. Viņus pārsteidza policija un nodeva tiesai.

„Jūs spēlējāt pokeru par augstām summām?”

„Nē, tas nebija pokers!” apsūdzētie taisnojās.

„Labi, to jūs man apzvērēsiet!”

Amerikāņi bailīgi paskatījās uz žīdu, bet tomēr nodeva nepatīesū zvērestu. „Tagad jūsū kārtā zvērēt, uzliekot roku uz talmūda!” tiesnesis uzaicināja žīdu.

„Bet, tiesneša kungs,” žīds teica, „jūs taču sapratīsiet, ka es viens pats nevarēju spēlēt pokeru, kādēļ tad zvērēt?”

NAV TIK TRĀKI.

„Vai dienīp, ārsta kungs, esmu uzāēdušies jūsu acenēm!”

„Nekas, nekas — tās ir redzējušās daudz ko vairāk!”

ILUSTRĒTS NEDEĻAS ŽURNĀLS „LAIKMETS”. Izdevējs ARTURS FREIMANIS. Atb. redaktors EDUARDS TŪBELIS. Žurnāla „Laikmets” redakcija un apgāds atrodas Rīgā, Rich. Wagner'a (Dzirnavu) ielā 57. Tālruni: izdevējs 22588, atbildīgais redaktors 34654, redaktors 34692, redakcija 34696, apgāds 22614. Numurs maksā 30 Rpf. Nākošais numurs iznāks 15. oktobrī.